MEDLEMSBLAD FOR DEN NORSKE RHODODENDRONFORENING NR. 1 - FEBRUAR 2020 ÅRGANG 23

Lapprosen

Lederen har ordet

Kjære rhododendronvenner!

Jeg kan ikke si at jeg er en aktiv bruker av Facebook. Jeg har en konto, men nesten ingen venner. Kanskje fordi jeg ikke sier ja til venneforespørsler? Barna mine synes jeg er treig som fremdeles liker e-post best, men det må jeg bare godta. Jeg er tross alt et stykke «oppi åra», som vi sier på Sunnmøre.

Men nå har jeg faktisk fått litt sans for Facebook likevel, og da handler det selvsagt om rhododendron. Den norske Rhododendronforening har ingen egen gruppe, men to avdelinger har det. Rhodo Sør har holdt på lengst, og formelt heter den *Rhodo Sør – Den norske Rhododendronforening*. Men om du bare søker på «Rhodo sør», kommer du inn på rett plass. Det er i prinsippet en lukket gruppe, men alle kan be om å få bli med, og som medlem i DnR får du sikkert ja om du spør. Gruppa har 306 medlemmer. En nyere tilvekst er facebook-gruppa til *Den norske Rhododendronforening – Vestlandet*. Den har foreløpig bare 40 medlemmer, så det er god plass! Også her må en spørre om å få bli medlem.

I utgangspunktet var gruppesidene kanskje tenkt som en informasjonskanal for den avdelingen av DnR den tilhører, men i praksis fungerer den som et forum der medlemmene viser egne bilder, stiller spørsmål om alt som har med rhododendron å gjøre, utveksler tips og gode ideer, diskuterer og får hjelp til å sette rett navn på planter en har i hagen. Hovedforeningen kommer ikke til å starte opp en egen gruppe i nærmeste framtid, og egentlig er det kanskje like greit at det er avdelingene som driver dette. Og hvis vi andre som ikke bor i et område av landet med egen facebook-gruppe, også får henge oss på, så tror jeg behovet er dekket og alle blir fornøyde. Og så ble også jeg facebook-bruker til slutt, tenk det!

En annen ting jeg vil ta opp, er av det mere byråkratiske slaget. Det kommer stadig nye eller endrede regler for import og eksport av planter og plantedeler, og alt er selvsagt gjort i beste mening, nemlig å hindre sykdommer og planter med stort spredningspotensial i naturen å komme inn i landet. Først er det regelen som har tillatt import av varer inntil 350 kr fritt for avgifter som skal endres. Fra 1. april skal det betales toll og moms på alle varer (med noen få unntak) som vi importerer. For vår del vil det f.eks. gjelde frø vi kjøper fra ulike frølister eller utstyr som dyrkingslys og annet som til nå har vært billig å importere via aktører som eBay og Amazon og Alibaba. Mange av de kjente frøfirmaene er kommersielle, mens andre, kanskje de våre medlemmer bruker mest, drives på idealistisk basis. Dette gjelder både rhododendronforeninger og såkalte Rock Garden Clubs, som sikkert mange kjenner til. Jeg er redd at noen av disse er lite rusta til å møte økte byråkratikrav, og at dette kan føre til et dårligere tilbud. Vi får nok bare vente og se og håpe på det beste.

Det har vært en del rykter om at det skulle bli mye vanskeligere å importere plantefrø, og at det endog skulle bli krevet sunnhetssertifikat for dette, slik det er med planteimport i dag. Det vil i praksis bety at det ville bli langt dyrere, trolig såpass mye at de fleste ville betakke seg. Etter et direkte spørsmål til Mattilsynet, har jeg heldigvis fått avkrefta dette. Det er EU som skal innføre dette regelverket, men siden vi ikke er medlem der, og heller ikke har noen EØS-avtale på planteområdet, går vi foreløpig utenom. De som ønsker det, kan altså fortsette å bestille frø fra både EU- og andre land, som vi har gjort til nå. Det er imidlertid ei lita hake. Om du har venner i EU som du bytter frø med, blir du eksportør, og da må du rette deg etter EUs krav! Selv om du da altså er inne på et «hobbymarked» med svært små mengder frø.

Norge skal også endre sitt plantehelse-regelverk etter hvert, men vi har ikke kommet i gang ennå, og hva vi ender opp med da, vet vi ikke ennå. Det foreligger et forslag om at hobby-markedet ikke skal omfattes av regelverket. Hobby-markedet blir da ikke regulert på noe vis. Om departementet godtar denne endringen vet vi ikke ennå, men det er lov å håpe...

Styrets sammensetning

Leder:
Ole Jonny Larsen
Bergeplass 12
6010 ÅLESUND
tlf 415 88 630
olejonnylarsen@hotmail.com

Nestleder:
Harald Olav Aksnes
Vikøyvegen 340
5600 NORHEIMSUND
tlf 56 55 04 81 / 913 06 795
harald.olav.aksnes@gmail.com

Sekretær:
Harald Kårtveit
Vestsidevegen 796
5363 ÅGOTNES
tlf 56 33 47 88 / 977 76 050
haraldkartveit@hotmail.com

Kasserer:
Terhi Pousi
Mildevegen 116
5259 HJELLESTAD
tlf 55 22 95 08 / 416 49 302
terhi.pousi@uib.no

Styremedlem:
Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestadtor@gmail.com

Leder Rhodo Vest:
Tor Jan Ropeid
Løtveitveien 2
5151 STRAUMSGREND
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Leder Rhodo Sør-Vest:
Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestadtor@gmail.com

Leder Rhodo Sør:
Knut Gjermundsen
Høyveien 58
4383 ARENDAL
tlf 908 89 685
knut.gjermundsen@gmail.com

Leder Rhodo Øst:
Haavard Østhagen
Stordamveien 21 B
0671 OSLO
tlf 917 46 923
haavard.godlia@gmail.com

Medlemsregister:
Inger-Lise Fonneland
Mellomveien 11
4870 FEVIK
tlf 952 83 441
inger.lise.fonneland@gmail.com

Internettredaktør:
Vidar Winsnes
viwins@online.no

INNHOLD

Per M. Jørgensen: Historien om en ny storbladet *Rhododendron* uten navn 4

Ole Jonny Larsen: *Phytophthora ramorum* og andre beslekta soppsykdommer 7

Kenneth Cox: Glendoick Gardens hundre år, 1919–2019 8

Stefan Salomonsson: Morfologiska termer 16

Per Anker Pedersen: Varmeskader på *Rhododendron* 20

Sjelden blomstring i rhododendronartssamlingen på Milde 23

Ole Jonny Larsen: Mannen og planten – NATHANIEL WALLICH (1786-1854) og *Rhododendron wallichii* 24

Ole Jonny Larsen: Tue Jørgensens katalog 26

Rettelse fra forrige nummer 27

Informasjon fra DnR

Innkalling til årsmøte 28

Kontingent og medlemsregister 28

Årsmøtehelg på Stord 8.–10. mai 2020 29

Lokalavdelingenes årsprogram 30

FORSIDEFOTO: *Rhododendron wardii* var. *puralbum* er en hvitblomstret form av den mer kjente *Rhododendron wardii*. Foto: Ole Jonny Larsen

BAKSIDEFOTO: I Arboretet på Milde har fraværet av vinter lokket *Rhododendron* 'February Dawn' til å blomstre allerede i januar. Du kan lese mer om 'February Dawn' i *Lapprosen* nr. 1-2015. Foto: Bjørn Moe

Lapprosen

utgis av Den norske
Rhododendronforening
Postboks 1325, 5811 BERGEN

www.rhododendron.no

Bankkontonummer: 3411 26 52622
IBAN: NO93 3411 2652 622
BIC/SWIFT: DNBANOKK

Trykk: ERAtrykk as – tlf 55 94 00 05

Redaksjon

Tor Jan Ropeid
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Neste nummer

av Lapprosen kommer i mai 2020. Stoff til bladet må være redaksjonen i hende innen 4. april 2020.

Stoff og bilder – i så høy oppløsning som mulig – sendes til redaksjonen, se adressen til venstre.

Historien om en ny storbladet *Rhododendron* uten navn

Tekst: Per M. Jørgensen

Fig. 1 *Rhododendron* aff. *hodgsonii* i Jan Valles hage. Foto: Per Anker Pedersen

I forrige hefte (Lapprosen 22, 3 i 2019) var der på side 3 et nydelig bilde (Fig. 1) av en flott storbladet rhododendron i Jan Valles hage som der ble kalt *Rh. arizelum (?).* Det spesielle bladet som har en innrandet spiss og nærmest virker tvert avkuttet i stedet for avrundet eller spisst, samt det påtakelig kraftig rustoransje indumentet på undersiden, avslører at dette nok er den planten som vi i 2008 fikk til Milde fra Cox under navn av *Rhododendron* aff. *hodgsonii* (CH&M 3093). Jeg ga fort beskjed til Cox om at dette ikke liknet noen art jeg kjente, og at det høyst sannsynlig var en ny art, men at den ikke kunne beskrives før den hadde blomstret, og det skjedde i 2017 (Fig. 2). Den ble første gang samlet i Rudong La-passet i Bhutan (Fig. 3) i 1988 av Peter Cox og medarbeidere. Han forteller meg at han i en vegetasjon der *Rh. hodgsonii* (Fig. 4) dominerte på nedsiden av hovedstien, så en flott plante som avvek merkbart fra de andre, og at han gikk ned på en sidesti der han kunne få tak på frø. Samtidig gjorde han feltnotater, og han mente at dette måtte være en distinkt varietet av *Rh. hodgsonii*, selv om bladundersiden og skulpene

Fig. 2 *Rhododendron* aff. *hodgsonii* i blomst på Milde
Foto: Per H. Salvesen

Fig. 3 Rudong La-passet, et rhododendroneldorado, dominert av *Rh. hodgsonii.* Stien der den omtalte kollekten ble gjort, er nederst til venstre. Fra Cox & Hutchison (2008).

Fig. 4 *Rh. hodgsonii* i blomst i artssamlingen på Milde
Foto: Hannu Keränen.

viste trekk av en annen art. Kunne det være en tilfeldig hybrid? Dette siste oppstår her og der når nærbeslektede arter møtes, også i naturen, men de produserer frø som gir svært variert avkom, altså er det ikke noen definert enhet.Dette gjelder en annen Rh. *hodgsonii*-krysning, som har vært kalt *Rh.* × *decipiens* (Fig. 5). Allerede de frøene som ble sådd i Glendoick, ga indikasjoner på at dette måtte være noe annet enn en tilfeldig hybrid – de ble alle like morplanten. Senere har man i hagen til The Species Foundation i USA selvpollinert den, og heller ikke da fikk man noen utspaltinger, så dette er kort og godt det man kaller en stabilisert hybrid. Det er da en del av artsdannelsen, og den kan da anerkjennes som et distinkt taxon, en systematisk enhet. Det kan være en art, eller som Cox mener (Cox & Hutchison 2008) en varietet – hvilket er litt av en smakssak. Jeg heller i øyeblikket mot det første.

Fig. 5 a og b Fra venstre: *Rh.* × *decipiens* blad sammen med *Rh. hodgsonii* og *Rh. hodgsonii* aff., a. oversiden b. undersiden
Foto: Terhi Pousi

Hvem er denne planten?

Ja, dette er det ikke lett å svare på, selv nå etter at den har blomstret. I 2008, 20 år etter at den var blitt samlet, mente Cox & Cox at det kunne være en stabilisert krysning mellom *Rh. hodgsonii* og *Rh. kesangiae* (Fig. 6), nok fordi disse artene vokser i samme region. Men dette stemmer dårlig med de botaniske karakterene – det eneste fellestrekket med sistnevnte er den blekt rosa blomsterfargen som ikke egentlig betyr så meget. Bladform og behåringen (Fig. 7) stemmer bedre overens med *Rh. arizelum* (Fig. 8), en art med en østligere utbredelse i dag i Himalaya (sydøstlige Tibet inn i Yunnan og det nordlige Burma (Cox & Cox 1997). Så denne planten indikerer at *Rh. arizelum* en gang vokste lenger vest og har etterlatt seg et spor av dette. Det er også mulig at *Rh. falconeri* ssp. *eximium*, som lokalt finnes på lavere nivåer, er innblandet. Sikkert kan dette bare avgjøres med molekylære undersøkelser som vi håper å få til, så saken kan bli helt oppklart, og først da kan den sikkert navngis. Uansett så er dette en flott plante.

Fig. 6 *Rh.* 'Bowes Lyon' *kesangiae* i Glendoick Gardens, Skottland
Foto: Kenneth Cox.

Sluttbetraktninger
Rhododendron hodgsonii er en flott plante som trives på Vestlandet, og Larsen (2017) mener at dette er den mest hardføre storbladete som kan dyrkes i Norge. Den har nå fått en konkurrent som har alle de gode egenskapene til *Rh. hodgsonii* og i tillegg har et betydelig mer dekorativt bladverk, og det er som kjent noe av det viktigste med en god rhododendron, fordi som Hans Hachmann sa: Blomstringen varer bare høyst noen uker, mens bladverket ser man hele året. Hva den skal hete er fremdeles uklart – den er ikke offisielt døpt, og for min del er *Rh. hodgsonii* aff. (= i nærheten av *Rh. hodgsonii*) greitt nok, men det er lite spesifikt. Man burde føye til innsamlingsnummeret (CH&M 3093), eller innsamlingsstedet 'Rudong La'.

Fig. 7a Bladundersiden av *Rh. hodgsonii* (øverst) og b) *Rh.* aff. *hodgsonii* (nederst). Legg merke til at førstnevnte har flate, tiltrykte, sølvaktige hår og noen få tuster av brune hår, mens den andre har grupper av brune skålformete hår av samme type som hos *Rh. arizelum*. Foto: Per H. Salvesen.

Kilder
Cox, P. A. & K N. E. (1997):
Encyclopedia of Rhododendron species.
Glendoick Publishing, 396 s.

Cox, P. & Hutchison, P. (2008): Seeds of adventure.
In search of plants. Garden Books, 415 s.

Larsen, O.J. (2017): Storblada rhododendron i Norge.
Licentia, 127 s.

Fig. 8 *Rhododendron arizelum* i Glendoick Gardens, Skottland
Foto: Kenneth Cox.

Phytophthora ramorum

og andre beslekta soppsykdommer

Tekst og foto: Ole Jonny Larsen

Blad angrepet av *Phytophthora*, men hvilken art er det?

Det har vært mye fokus rundt soppsykdommen som angriper rhododendron, men også planter fra andre slekter som for eksempel *Viburnum* og *Pieris*. Endog planter som vokser naturlig i naturen vår, kan angripes av *Phytophthora ramorum.* I andre europeiske land kalles sykdommen ofte *sudden oak death*, da den angriper og dreper eiketrær.
Sykdommen ble beskrevet så seint som i 1995, og det er mistanke om at den har fulgt med planter fra andre deler av verden. *Phytophthora ramorum* har fått mye oppmerksomhet i England, Skottland og Irland, og drastiske tiltak ble først satt i verk. I dag ser man tydelig at man ikke har klart å utrydde sykdommen på De britiske øyene og har vent seg til tanken at man bare må leve med den.
Phytophthora ramorum ble første gang registrert i Norge 2002 på planter i et hagesenter. Siden er den funnet både i privathager og botaniske hager, samt i trailere med importplanter på veg ut til norske forhandlere. Den er også gjort funn på ville blåbær i Rogaland.

Det finnes mange soppsykdommer i *Phytophthora*-slekta. *Phytophthora kernoviae* blir ofte nevnt sammen med *P. ramorum* som den er nær slekt med og som skader planter omtrent på samme måte. Denne er ikke registrert i Norge. Før 1995 var det mest fokus på *Phytophthora cinnamomi,* på engelsk omtalt som *root rot* (rotråte).

Et stort problem med *Phytophthora*-sykdommene er at symptomene er veldig like. Det er umulig å si hvilken art det er uten analyse av et profesjonelt laboratorium. I Norge gjøres dette på Planteklinikken NIBIO på Ås, og det koster noen kroner. Hvis en finner planter i egen hage med skader som ligner bilda som følger denne artikkelen, bør en straks fjerne dem, pakke dem i plast og sende dem til søppelforbrenning. De skal IKKE i komposten. Om en vil spandere analyse, får bli opp til den enkelte. Alle *Phytophthora*-sykdommene er smittsomme, men *Phytophthora ramorum* regnes for den verste og skal meldes til Mattilsynet om den oppdages i egen hage.
Alle *Phytophthora*-sykdommene trigges av varme sommere, gjerne kombinert med jevn fuktighet. Det er oftest arter av rhododendron som angripes, hybridene er til vanlig ikke utsatt. Særlig er Taliensia-arter mottakelige, og helst unge planter, men her er det ingen sikre regler. En oppdager oftest sykdommen på ettersommeren.
Alle hageeiere bør holde øynene åpne for disse soppsykdommene. Jo før de forsvinner ut av hagen, jo større sjanse er det for at de ikke rekker å smitte andre. Ikke prøv å sprøyte med soppmiddel, det er bortkasta tid og penger.
Selv fikk jeg mistanke om at en plante hadde fått *Phytophthora ramorum,* og jeg så for meg slutten for plantesalget jeg har drevet i mange år, en hobby som ikke lenger ville kunne gi meg den samme gleden. Jeg sendte prøve av planten til:

NIBIO Bioteknologi og plantehelse
Høgskoleveien 7
1433 ÅS

To uker senere kom svaret: **Det ble IKKE påvist *Phytophthora ramorum* i prøven.**

Denne planten er testa på Planteklinikken på Ås, og den har ikke *Phytophthora ramorum*, men en annen og mindre alvorlig art.

Glendoick Gardens
hundre år, 1919–2019

av Kenneth Cox

Denne artikkelen er trykket i Journal of the American Rhododendron Society. Oversatt av Ole Jonny Larsen.
Takk til Kenneth Cox for bruk av fotografier.

I 1919 bodde Euan Cox i London, og under et teselskap ble han av den velkjente plantejegeren og hageskribenten Reginald Farrer invitert til å bli med på en innsamlingsekspedisjon til Øvre Burma. Euan visste ingenting om planter, men lette alltid etter en måte å omgå presset fra familien for å flytte hjem til Dundee i Skottland og gå inn i familiens store juteindustri der. Burma var en perfekt avledningsmanøver, og avgjørelsen skulle få store konsekvenser og føre til Cox-familiens hundre år lange engasjement i rhododendron og plantejakt. Euan Cox' reise til Burma i 1919 har siden blitt sett på som startdato for alt som har med rhododendron å gjøre i Glendoick. Hadde han avslått tilbudet i teselskapet, hadde det aldri blitt noe rhododendroneventyr for Cox-familien. Og jeg hadde sikkert hatt en skikkelig jobb…

1919-ekspedisjonen ble en stor suksess med flere nye planter beskrevet og innsamla. Blant disse er flere blitt gitt navn etter Euan Cox, inkludert *Berberis coxii, Juniperus recurva* var. *coxii* (et nydelig hengende tre, kjent i Burma/ Myanmar som «likkisteeiner») og flere rhododendronarter, der den mest kjente er den tidligblomstrende røde *Rhododendron mallotum*. Forholdet mellom Cox og Farrer hadde sine opp- og nedturer under feltlivet, og Euan Cox valgte å returnere til England høsten 1919 med mye frø han hadde samla. Farrer ble igjen i Burma og fortsatte ekspedisjonen inn i 1920 da han ble syk og døde i en alder av bare 40 år. Det ble derfor Euan Cox som måtte gå gjennom og fordele frøa de hadde samla inn. Dette førte Euan sammen med mange av datidens kjente aktører i rhododendronmiljøet i England, inkludert folk som J.C. Williams i Caerhays Gardens, forfatter J.G. Millais ved Loders- og Leonardslee Gardens og Lionel Rothschild ved Exbury. Euan Cox bodde ennå i London på 1920-tallet og tok fatt på en ny karriere som hageskribent. Blant bøkene han ga ut, var *Farrer's Last Journey*, historien om ekspedisjonen han selv hadde vært med på. Videre starta han hagetidsskriftet *The New Flora and Silva,* der han også var redaktør. De store mengdene med nye planter som kom flommende inn til Vesten fra hele verden på den tida, var et sentralt tema i artiklene i bladet.

Euan begynte å utvikle hagen i Glendoick fra 1921 og utover, og fra 1930 kunne han vie stadig mer tid til dette da han gifta seg og flytta tilbake til Skottland for godt. Euan lærte seg hagestell undervegs. På den tida var det få eller ingen *woodland gardens* å trekke lærdom fra i Skottland. Han kalte det senere for «rote-tida», men sa samtidig at det hadde vært ei morsom og god tid. Euan elsket rhododendronplantene sine, som han skrev i boka *Wild Gardening,* men han planta også både *Berberis, Viburnum* og *Cotoneaster* i Glendoick og var stadig på jakt etter nye slekter til samlinga:

Til å begynne med var jeg mest opptatt av rhododendronarter, særlig de jeg hadde sett i så rikt monn i Øvre Burma. Jeg kjøpte og fikk planter fra hele landet, mest småplanter, men også noen fullvokste.

… Størst suksess hadde jeg med primula. Det vises best ved det at de sår seg overalt der det er en flekk med åpen jord. (Euan Cox)

Jute (på norsk kalles det sekkestrie og var før svært viktig for innpakking av varer for transport. Oversetters anm.) ble etter hvert ferdigprodusert i India der råmaterialet gror, og fabrikkene i Dundee hadde ikke klart å omstille seg til de nye olje-/ plastbaserte produktene som nå ble brukt for innpakking av varer for lange transporter. Da juteindustrien gradvis ble avvikla på 1930-tallet, iblant med store konkurser og påfølgende arbeidsløshet i byene, måtte også Cox-familien avvikle, og Euan fikk da mye bedre tid til å utvikle hagebruket. Da faren døde i 1944, flytta Euan og familien inn i Glendoick House for godt.

Peter og Euan Cox sammen med hundene Patsy og Tulip

Euan kombinerte hagearbeid med skriving, både hagebøker og journalistikk. En periode var han ansvarlig for hagestoffet i det velrennomerte tidsskriftet *Country Life.* Han lot seg ikke overtale til å delta på flere planteekspedisjoner, i stedet kjøpte han støtteaksjer for å motta frø i en av George Forrests senere ekspedisjoner, og etter den andre verdenskrigen fikk han tilsendt frø og planter fra flere andre innsamlere, blant annet George Sherriff.
Peter Cox skrev senere slik om den pågående utviklingen av Glendoick-hagene på 40-, 50- og 60-tallet:

Som med de fleste hager, slet også Glendoick gjennom krigsåra 1939–45. Etter at Euans far Alfred døde i 1943 og vi flytta til Glendoick året etter, ble det gradvis mulig å vie mer tid til hagen igjen. En del rhododendron ble kjøpt inn, særlig fra de store samlingene i Towercourt og Ascot, og noen magnoliaer fra Veitch i Exeter. Nyere rhododendronhybrider ble tilgjengelige for oss gjennom 50- og 60-tallet, inkludert noen av de første nye amerikanske hybridene som kom til Skottland, blant annet noen som var laget av den kjente hybridisøren Halfdan Lem.

Fra DnRs tur til Skottland i 2015: Peter Cox viser norske rhododendronentusiaster rundt i Glendoick Gardens. Foto: Terhi Pousi

Peter Cox likte ikke å gå på skole, han foretrakk hagearbeid og ble gradvis trukket mot å gjøre hagebruk og planteproduksjon til en levevei. Det holdt likevel på å få en brå slutt da faren første gang satte han til å beskjære berberisplantene deres! Peter studerte først hagebruk i Edinburgh og deretter ett år i Notcutts Nursery i Suffolk i det sørøstlige England. Euan hadde begynt å produsere bær, blomster- og grønnsakplanter for salg i lokalmiljøet, men da Peter kom tilbake til Glendoick i 1953, begynte den spede starten på rhododendronproduksjonen. Tre små produksjonsbed ble etablert, ettersom gartneriet utvikla seg, og andre deler av den store eiendommen, også inkludert den gamle *walled garden*, ble gradvis omgjort til områder for rhododendronproduksjon. Med jevne mellomrom måtte Norah Cox, Euans kone og Peters mor, oppgi stadige større biter av det store staudebedet sitt og flytte det lenger og lenger vekk fra huset fordi de trengte mer plass til rhododendronene. Til gjengjeld måtte de love å aldri diskutere rhododendron ved middagsbordet! De første åra gjorde Euan og Peter alt arbeidet selv, men etter hvert fikk de fem fast ansatte som også hadde ansvar for prydhagene.
I 1963 gifta Peter seg med Tricia Sherrard fra Irland. De hadde møttes da Tricia kom til Glendoick for å for å se etter rhododendronplanter til familiehagen i Maryborough i utkanten av Cork. Peter og Patricia ville utvide produksjonen til også å omfatte et utsalg. De nye hagesentrene ble populære utover på 60-tallet, og i 1973 ble Glendoick Garden Centre åpna, under ledelse av Tricia Cox. Hun skulle vise kundene Glendoicks egne produkter, men også all slags annet hageutstyr. Senteret har blitt kraftig utvida gjennom åra, og i dag er mat og gaveartikler vel så viktig som planter. Glendoick eksporterte tidligere planter så langt vekk som til Japan, Australia, New Zealand og til USA og Canada, men dette er ikke lenger mulig på grunn av strenge regler som skal hindre ugress, plantesykdommer og skadedyr i å spre seg. Eksport til land i Europa og innenlands salg pågår ennå.

Far og jeg er ikke alltid enig i hvordan en *woodland*-hage skal designes. Jeg liker prydgress, han gjør det ikke. Jeg liker fargeplanlegging, han ser ikke poenget. Likevel klarer vi stort sett å jobbe sammen – selv om det iblant kan bli om å gjøre å bli først når et nytt område skal plantes til slik at vi får velge de plantene vi liker best!

Alt vokser ikke like godt i Glendoick til enhver tid. Vi har store utfordringer med honningsopp, på engelsk *Honey fungus*, en *Armillaria*-sopp som sprer seg under jorda, invaderer planterøtter og dreper flerårige planter langsomt. Det er den mest ødeleggende soppsykdommen for planter i Storbritannia. Vi sliter også med perioder med både tørke og oversvømmelser, og det mest irriterende av alt, jevnlig vårfrost som ødelegger blomstring, og som kan forårsake barksprengning (*bark split*) når safta i greinene fryser og ødelegger dem.

Bli med på en tur rundt i hagene i Glendoick!
Hagene i Glendoick er delt inn i ulike seksjoner, der den største er *The Den*, *woodland*-hagen vår som er omgitt av trær som inkluderer lerk, douglasgran og platanlønn med et lebelte på vestsiden av furu, piletrær, ask, hassel, rogn og lignende. Den ruta jeg skal beskrive nå, er den de fleste besøkende følger og beskriver noen av de mest iøynefallende og spesielle plantene vi har.

Langs vegen som fører opp til *woodland*-hagen, er den eldste delen av gartneriet som fremdeles er i bruk for å dyrke *Meconopsis* og Triflora-rhododendron for salg. Bak denne er et annet mer beskytta område der det dyrkes storblada rhododen-

Peter Cox viser rundt i hagen i 2008.

dronarter. I samme område står en stor vestamerikansk hemlokk (*Tsuga heterophylla*), og ved siden av den ei gruppe med Glendoick-krysset *R. wardii* × *R. macabeanum,* søsterplanter med klart gule blomster med rødt svelg. Peter Cox laget dette krysset for å få fram en gul storblomstra og storblada gul plante etter at *R. macabeanum* døde i en hard vinter. Ved siden av denne står både hybriden 'Glendoick Mystique [GLE04], et kryss av 'Nancy Evans' × 'Percy Wiseman' med nærmest glødende laks-fersken-farga blomster seint i mai og et stort eksemplar av *R. falconeri* ssp. *eximium* KCSH 0350. Den er innsamla av meg selv og Steve Hootman i Tawang, i Arunachal Pradesh-distriktet i India, en av de aller fineste bladplantene blant de storblada rhododendronartene med sølv-brunt indument på oversida av blada hele sommeren. Blomstene er først rosa som lysner til kremhvitt. Den har en bedre farge enn for eksempel Cox & Hutchison 427 fra 1960-åra. Rett utenfor den ene porten til *woodland*-hagen står en enorm *Rhododendron* 'Taurus', en av de to originale plantene vi importerte fra Harold Greer i 1982. De fantastiske tidlige røde og store blomsterklasene, de vakre blada og de flotte røde knoppene gjør 'Taurus' til en av de beste hybridene i denne fargen som er laget. Jeg har riktignok alltid skjønt at *R. strigillosum*, som er oppgitt som den ene foreldreplanten, ikke kan være riktig da det ikke er spor av denne artens karakteristiske blad.

Kenneth Cox og *Betula utilis*

«The Den»
(Egentlig «hiet», navnet Cox-familien bruker på den avskjerma *woodland*-hagen i en liten elvedal til venstre ovenfor hovedhuset. O.a.)

Vi går inn gjennom en vid port inn til den inngjerda *woodland*-hagen, kjent som *The Den.* Denne er den største av Glendoick-hagene og har ei tilnærma trekanta form; midt gjennom hagen renner ei lita *burn* (skotsk for lita elv. O.a.) med flere fosser. En kan ta av fra stiene for å komme til utkikkspunkt til tre av fossefalla. Den første delen av hagen en kommer inn i, som kalles *The Larches* for ei gruppe lerketrær, inneholder mange rhododendron, både arter og hybrider. Men en av de første plantene en møter er *Euonymus tingens*, en sjelden vintergrønn variant med rosa blomster om høsten. Glendoick har det største eksemplaret av denne arten på De britiske øyene. Flere plantejegere hevda å ha innført *Rhododendron davidii*, navnsatt etter Père David, en fransk misjonær og plantejeger i Kina på slutten av 1800-tallet, men den «rette» arten (EN 4213) kom ikke i kultur før den ble introdusert av Edward Needham fra Cornwall, som ga materiale videre til Peter Cox. Glendoicks to kloner har lavendelblå blomster, den ene er litt mørkere og blomstrer senere enn den andre. Frøkapslene modner og åpner seg allerede i august.

R. lindleyi klarer seg i Glendoick Gardens, men som de fleste andre artene i Maddenia-underseksjonen er den ikke hardfør nok for norske vinterforhold. Foto: Tor Jan Ropeid

Jeg kan ennå huske hva den i rhododendronkretser innbilske og upopulære John Patrick, egentlig smykkeforhandler, uttalte da han besøkte Glendoick på 80-tallet: *Jeg liker Rhododendron fordi de er det eneste jeg ikke tjener penger på.*

Kontakter i Japan tok han med til Taiwan i syttiåra, og en av plantene han samla inn var den første introduksjonen av *R. pachysanthum* RV 72001. Glendoicks samling av denne fantastiske arten har vært opphav til de aller fleste planter i kultur rundt om i verden. Blomstene går fra hvitt til lys rosa med røde eller gule ganeflekker i kompakte blomsterstander. Likevel er arten mest kjent for det flotte bladverket med sølvfarga til brunlig indument året rundt både på over- og undersida av blada. En mye senere introduksjon, også av Edward Needham, er *R. platypodum*. Den har sterkt rosa blomster i svære blomsterstander og karakteristiske store ovale blad. Første blomstring var i Glendoick i 2011. Denne arten er svært sjelden i naturen, kun en håndfull planter er kjent, og den er da også rødlista av the Botanical Gardens Conservation International (BGCI) som eksempel på en art som er kritisk trua i sitt naturlige habitat (www.bgci.org). Besøkende i Glendoick i mars blir ofte møtt av duft av sjokolade-vanilje fra de små gule blomstene på den chilenske vintergrønne buska *Azara microphylla.* Den kan kjennes på flere meters avstand.

Området *The East Burn* inneholder noen gamle velvoksne planter, for eksempel en svær kamelia 'Cornish Snow' med små hvite blomster som blomstrer over flere uker, *Juniperus recurva* var. *coxii*, et saktevoksende nåletre med hengende greiner, oppdaga av og navnsatt etter Euan Cox i Burma i 1919, samt et av Glendoicks mest ynda fotoobjekt, den rosa *R. yunnanense*. Like ved står noen imponerende riktblomstrende *R. denudatum* C 7012 med rosa blomster med dype nektarlommer i april-mai, først introdusert av Peter Cox og Peter Hutchison. Et tre du rett og slett ikke kan overse, er *Tetradium daniellii* (tidl. kjent som *Euodia hupehensis*). Det blomstrer i juli-august og tiltrekker seg store mengder bier og er derfor ettertrakta av birøktere som en kilde til seinsommerhonning. Treet er Glendoicks største *Champion tree* og trolig det største utenfor Kina. Det har hvite blomster og en stamme som ser ut som en elefantfot ved rota. Owen Johnson fra British Tree Register (TROBI) sier at dette er hans favorittre i Storbritannia.

Litt lenger oppe på stien står et flerstammet *Clethra barbinervis,* et sjeldent løvfellende tre med snøklokkeblomster i juli og vakker stripete rosa bark. Stien løper sammen med en annen sti ved ruinen av den gamle vannmølla, og her står den originale

Trond Jordal på besøk i Glendoick med *R. lindleyi*
Foto: Ole Jonny Larsen

Cox & Hutchison-introduksjonen av en annen viktig art, *Rhododendron ochraceum* CH 7052 (1995). Se for deg en kompakt, seintblomstrende utgave av *R. strigillosum* uten de stive håra på greinene, og du skjønner hvordan den ser ut. Peter Cox regner denne arten blant topp 5 av alle han har introdusert, og den er hardfør også.

Steinveggene som står igjen etter mølleruinen, gir beskyttelse til flere frostsvake rhododendron. Oppbygde bed rundt utsida gir god drenering til Maddenia-arter og lignende arter og hybrider som Glendoick-hybriden 'Turnstone' (*R. moupinense* × *edgeworthii*) i både rosa og kvit utgave og *R. dendrocharis* 'Glendoick Gem' (CCH 3195). Denne arten fra Sichuan i Kina ble ikke introdusert før i 80-åra, og kan ha blitt oversett av tidligere plantejegere fordi den gjerne vokser i greinkløfter i trær, ofte langt utenfor rekkevidde. De små blada og de store rosa blomstene gjør den til en svært attraktiv hageplante. Inne mellom veggene i selve mølleruinen står *R. griffithianum* og *R. grande* som ikke er helt hardføre i Glendoick, og ovenfor mølla på ei øy i elva har vi ei gruppe store *R. sinogrande* fra SBEC-ekspedisjonen i 1981. Disse blomstrer nå nesten hvert år.

Over de to broene mot vestsiden av elva, står noen særpregede gamle Glendoick-planter som *Deutzia purpurascens* og *Berberis coxii* fra den tidligere nevnte 1919-ekspedisjonen til Farrer og Cox til Burma. Etter at vi fjerna et enormt platanlønnetre fra dette området, har det blitt mye bedre utsikt over elva, og her vokser også en annen *UK-champion*, en svært stor *R. sutchuenense* SBEC 0350, innsamla av Ernest Wilson og planta av Euan Cox på tjuetallet. Den har store rosa blomster. Litt lenger sør har vi ei samling av det vi definerte som *R. taliense* SBEC 0350 fra Cangshan i Yunnanprovinsen, innsamla i 1981. Disse har naturlig introgresjon (overføring av genetisk informasjon fra en art til en annen som resultat av tilbakekryssing), trolig fra *R. roxieanum*, som gir plantene det mykeste og tykkeste indument innen slekta. Dessverre blomstrer de svært sjelden. Nedenfor disse er det et teppe av *R. forrestii* som trives godt i det fuktige og skyggefulle miljøet på nordsida av en steinvegg, med trinn som leder ned til den nedre broa.

Fra testfeltet der nye hybrider prøves ut. Foto: Ole Jonny Larsen

Nye hybrider med variegerte blad under utvikling
Foto: Ole Jonny Larsen

Hagevandring i testfeltet i 2008. Trond Jordal stående i midten.
Foto: Ole Jonny Larsen

Hvis vi går tilbake over broa og gjennom en liten treport, kommer vi til de eldste plantene i hagen, inkludert noen av Leonardslee-plantene, sendt til Glendoick på tjuetallet. Her er blant annet *R.* 'Polar Bear' og ulike utgaver av Loderi-gruppa, mest sannsynlig originale frøplanter fra de kryssene som ble laget i denne berømte hagen. (Loderi-plantene er hybrider der *R. griffithianum* er en av foreldrene. De kjennetegnes ved veldig store blomster og klaser. Selve planten ble også svært store. Flere av dem har duft. De er generelt for svake for norske hager. O.a.) En spennende plante i denne delen av hagen kalles kinesisk ginseng (*Eleutherococcus senticosus*). Pass på de skarpe tornene på denne planten, som utover det har fascinerende klaser med hengende svart frukt på høsten. Der stien heller nedover mot vegen, er det ei kløft der vi har planta et utvalg av våre egne krysninger av løvfellende azaleaer, kjent som *The Glendoick Scottish Mountain Series*: 'Ben Cruachan' (kremfarga blomster med rosa kanter), 'Ben Lawers' (dyp rosa), 'Ben Lomond' (svak rosa), 'Ben Vorlich' og 'Ben Vrackie' (oransje og ferskenfarga). Jeg likte 'Homebush'-hybridene, men klarte ikke å få importert dem til Storbritannia, så jeg laga mitt eget kryss av 'Homebush' × 'Arneson's Gem' med planter i mange farger til resultat.

Langs den ene kjørevegen inn til Glendoick ligger et område vi kaller *The Far End.* Der kan gjester se et godt utvalg av gamle og nye rhododendronhybrider, flere av dem våre egne Glendoick-hybrider som er til evaluering med tanke på eventuell fremtidig produksjon. En av de eldste og største plante er en kjempestor *R.* 'Sappho', en av de mest berømte attenhundretallshybridene fra England med store klaser med hvite blomster og med dype purpur-svarte flekker i svelget. Vi vet dessverre ikke hvem foreldrene er, for Waterers Nursery røpet sjelden hybridiseringshemmelighetene sine. På sørsida av vegen anla vi i 2003 *The E.H.M. Cox Arboretum* på hundreårsdagen for fødselen hans. Det inneholder en fin samling med arter av rogn (*Sorbus*) og andre trær, de fleste samla inn på ulike Cox-ekspedisjoner.

Glendoicks *walled garden* (et fast innslag i gamle store hager som var omkransa av murer på tre eller fire sider for å skape et mer beskytta voksemiljø, ofte brukt til ren matproduksjon. O.a.) fra 1700-tallet inneholder nå den delen av produksjonen som foregår i drivhus og plasttunneler der unge planter tilbringer sine første år. I den øvre delen er det bed med testplanter av nye hybrider og ellers planter som skal vokse seg til salgsstørrelse. Her står også en solstol med årstallet 1776 skåret inn.

Det området av hagen som ligger rundt hovedhuset i Glendoick, inneholder en av verdens mest komplette samlinger alpine rhododendronarter og andre dvergarter, planta sammen med stauder og løkplanter. Mange av de såkalte «fuglehybridene» våre, som for eksempel 'Curlew', 'Ptarmigan', 'Wigeon' og 'Egret' er planta her, blanda med Warren Bergs kjente 'Wee Bee' og 'Patty Bee'. Over dem danner en kjempestor *Davidia involucrata* (duetre eller lommetørkletre) tak over bedet med masse spektakulære «blomster» (egentlig *bracts* - omdanna blad som fungerer som kronblad. O.a.). Den ble introdusert av Ernest Wilson fra Kina i 1899-1900. Det tok mange år før den begynte å blomstre.

Prøvefeltet i Glendoick Gardens Foto: Terhi Pousi

Luftfoto med Glendoick House (til høyre) og testfeltene (til venstre)

Vi har jobba mye over de siste 30 åra med å få fram rhododendron med farga blad, og mange av de beste sortene er planta ut rundt hovedhuset, både navnsatte og varianter som ikke har fått egne navn. 'Everred' ['851C] har purpurrøde blad året rundt og mørkerøde blomster. Denne er nå i svært populær i hager langs Stillehavskysten i det nordvestlige Nord-Amerika. 'Wine and Roses' ['pinkros'] har tett med rosa blomster og dypt røde undersider på blada. Den siste, 'Wonderred', har mørkerøde blomster og rød nyvekst, mørk rød bladunderside og mer hardfør og hurtigvoksende enn de to førstnevnte.

Ved den ene siden av huset har vi et bed med mange av Glendoicks vintergrønne azaleakultivarer. Kjølige skotske sommere passer normalt ikke for vintergrønne azaleaer, og spesielt ikke de som er kryssa fram i USA. Disse trenger mye sommervarme for å modne skuddene og forberede seg til vinteren. For å forsøke å utvide sortimentet for skotske hager begynte min far å krysse vintergrønne azaleaer på 70-tallet. Han fant fort ut at gener fra den japanske *R. kiuisianum* og *R. nakaharae* fra Taiwan ga de beste resultatene. Siden dverghybridene hans hadde fått så mange fuglenavn, valgte Peter Cox denne gangen pattedyr: 'Panda' (hvit), 'Lemur' (rosa), 'Squirrel' (rød), og 'Wombat' var de fire første. Senere kom blant andre 'Opossum' (purpurrød), 'Red Fox' (rød) og 'Racoon' (sein, rød). Jeg begynte selv et videre utviklingsprogram for vintergrønne azalea der jeg særlig prøvde å få fram planter med doble blomster og der blada holdt seg bedre og lenger på planten. Disse har alle fått et navn som begynner med «Glendoick». Den doble hvite 'Glendoick Gla-

Peter Cox er veldig opptatt av valmuesøstre og har en stor samling. Her en gruppe med *Meconopsis pseudointegrifolia.*
Foto: Ole Jonny Larsen

Gjester fra DnR i Glendoick Gardens kafeteria Foto: Terhi Pousi

Marianne Assarsson og Reidar Vigrestad foran Glendoick Garden Centre Foto: Terhi Pousi

cier' [GLE009] og den røde 'Glendoick Goblin' [GLE010] er to eksempler, pluss den uvanlige 'Glendoick Starburst' [GLE031] med helt smale kronblad. 'Glendoick' er nå et varemerke i Europa som kjennetegnes med det uvanlige navnesystemet der kultivarene får et kodenummer i hakeparentes.

Glendoick har også en stor samling med løvfellende azaleaarter og hybrider, de fleste av dem er planta langs hovedvegen inn til huset. Ett bed inneholder et stort og variert utvalg av arten *R. molle* ssp. *japonicum.* Disse er identiske med de såkalte Mollis-hybridene som har vist seg å ikke være hybrider, men kun varierende former av denne arten. I et annet bed står en gruppe med ukjente Ghent Rustica-azaleaer, men ikke de som vanligvis finnes i samlinger. Glendoick fikk tilsendt et utvalg av Smith og Mossmans innsamlinger av ulike former av *R. occidentale* i syttiåra, og sammen med andre nordamerikanske azaleaarter som *R. calendulaceum* og *R. arborescens* skaper disse et virkelig iøynefallende blomstershow hvert år i juni. På plenen foran Glendoick House er det anlagt et bed med prydgress og et annet med ulike hortensia, begge pynter godt opp midt på sommeren. Nord og vest for innkjørselen kan en se fire enorme *Sequoiadendron giganteum* (mammuttre) fra 1800-tallet.

Hagene i Glendoick er åpne sju dager i uka i april og mai. Billetter får en kjøpt i Glendoick's Garden Centre nede ved hovedvegen mellom Perth og Dundee. Flere detaljer finner en på hjemmesiden www.glendoick.com

Tilleggsopplysninger om klimaet:
Glendoick ligger på østkysten av Skottland, noen kilometer fra munningen av Tay-elva. I den kaldeste vinteren vi har opplevd var det –18 °C, men det skjer bare noen få ganger i et århundre. En kald vinter hos oss er vanligvis ikke under –12 °C. Om somrene har vi få dager med over 27 °C. Det regner mellom 600–760 mm pr år. Vår største utfordring er sein vårfrost etter perioder med mildt vær. Da fryser blomster, og greiner får barksprengning.

Kenneth Cox er sønn av Peter Cox og barnebarn av Euan Cox. Han er eier og daglig leder av Glendoick Gardens. Han har skrevet 12 bøker, derav flere om rhododendron. Han har fått The American Rhododendron Societys gullmedalje for arbeidet med rhododendron.

Litteratur

Cox, E.H.M. 1926. *Farrer's Last Journey.*
London, Dulau & Co.

Cox, E.H.M. 1929. *Wild Gardening.* London, Dulau & Co.

Peter Cox sammen med forventningsfulle rhododendronentusiaster fra DnR Foto: Terhi Pousi

Ole Jonny Larsen på hagevandring i Glendoick 2008

Morfologiska termer:

Terminologi för benämning av växternas olika delar (morfologin) i rhododendronlitteraturen eller en övning i ”begreppsförvirring”

Text och bild: Stefan Salomonsson Sydsvenska Rhododendron- och Magnoliasällskapet

Bokanmälan: The Kew Plant Glossary*, Henk Beentje och* Flora Nordicas *ordlistor engelska/svenska, engelska/danska, engelska/norska, engelska/isländska*

I texten refereras emellanåt mailväxling med Magdalena Agestam, Thomas Karlsson och Arne Anderberg (*Flora Nordica* och Svenska Botaniska Föreningen) samt med Eric Wahlsteen.

Det man genast märker när man börjar fördjupa sig i rhododendronlitteraturen är en svårforcerad djungel av morfologiska termer. De olika arterna beskrivs utifrån ett batteri av termer för bladformer, blomformer, hårighet, växtsätt etc., etc. Det är utifrån dessa beskrivningar man skapar sig en bild av hur den enskilda arten ser ut och hur den därmed skiljer sig från andra arter. Att känna igen dessa termer och förstå deras betydelse är följaktligen centralt för att man skall kunna göra en korrekt artbestämning eller artbeskrivning.

När man så upptäcker att sätten att uttrycka sig hos olika författare inte alltid överensstämmer blir det smått förvirrande. Förtvivla inte, gå vidare med ditt intresse för växterna. Där är en tröskel att ta sig över och det handlar om just terminologin. Sedan öppnar sig en ny värld, det kan jag försäkra. Man kan börja ”nyckla” på ett seriöst sätt först när man förstår vad de olika termerna betyder.

Med denna text vill jag anmäla lämplig litteratur inom området, utifrån mina egna erfarenheter. För släktet *Rhododendron* hittar man en hel del bestämningslitteratur. Problemet är att allt är på engelska. Så det första man får leta efter är en bra engelsk/svensk ordlista för morfologiska termer. Det duger oftast inte med en vanlig engelsk/svensk ordbok. En omfattande sådan ordlista hittar man på nätet på *Flora Nordicas* hemsida. Sydsvenska Rhododendron- och Magnoliasällskapet har fått tillstånd att lägga ordlistorna på sin hemsida www.rhododendron-syd.se. Man hittar ordlistorna under rubriken ”Länkar”. Här finns även en engelsk/dansk, engelsk/norsk och en engelsk/isländsk ordlista. *Flora Nordica* är en påbörjad vetenskaplig flora på engelska över de nordiska kärlväxterna.

Efter det att man mer och mer börjar förstå vad de engelska termerna betyder på svenska kommer man till nästa problem. När man som vi sa ovan inser att hos olika författare förekommer också olika termer för samma sak, vad gör vi då? Att utifrån ordlistorna förstå vad som menas i en given text är en sak, men när man själv skall välja en term i en egenhändigt skriven text eller i samtal, då hade det varit bra om man någonstans kunde hitta vägledning. Inte så mycket efter vad som är rätt eller fel utan mer vilka termer som används oftare än andra, utifrån att de blivit vedertagna och av de flesta anses som mest lämpliga. Sedan finns det dessutom olika tolkningar av samma term.

Jag tycker mig ha funnit en sådan vägledning, nämligen den nyligen utgivna *The Kew Plant Glossary* av Henk Beentje, med hittills två upplagor 2010 och 2016. Utifrån denna källa till vetande och ordlistorna i *Flora Nordica* har vi, enligt min uppfattning, de verktyg vi behöver, för att komma vidare i våra sökningar efter mer kunskap utan att göra det alltför krångligt för oss. ”Att förstå och använda.”

Henk Beentje har under sitt arbete med *The Glossary*, plöjt igenom en mängd floror, monografier, revisioner, andra ordlistor, läroböcker osv. Tanken är att den skall vara heltäckande och användas för växtbeskrivningar, bestämningsnycklar, floror m.m. Ordlistan innehåller alla beskrivande termer som används i floror, fältguider, monografier och revisioner omfattande även termer som är vaga eller konstiga (i dessa fall anges när det är så). I de fall det finns flera termer för samma definition indikeras vilka termer som inte är att föredra. Termer som inte använts under de senaste 50 åren har uteslutits.

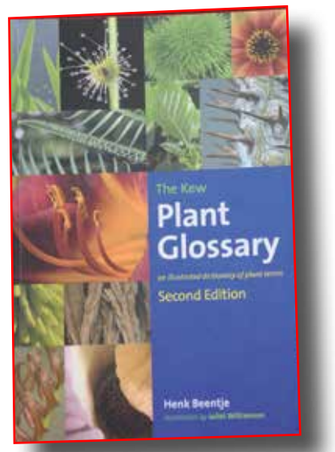

För att få lite ytterligare tips och åsikter om botaniskt språkbruk har jag varit i kontakt med tre huvudansvariga för verket *Flora Nordica*, Arne Anderberg, Thomas Karlsson (båda vid Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm) och Magdalena Agestam (Svenska Botaniska Föreningen). Jag har även rådfrågat vår medlem Eric Wahlsteen om hans åsikter vad gäller morfologisk terminologi.

Magdalena Agestam svarade på direkt fråga om verket *The Kew Plant Glossary* att hon har för liten erfarenhet av den, men påpekade att institutionen Kew under århundraden framgångsrikt skapat standarder inom botaniken. Hon berättade istället om terminologiarbetet inom *Flora Nordica*: ”För *Flora Nordicas* del kom vi fram till att vi behövde göra en *Flora Nordica*-ordlista, alltså ange hur vi använder termerna (eftersom det inte finns, eller fanns, ett rättesnöre som alla olika författare var överens om att följa) – och så kunde vi samtidigt få en ’rosettasten’ för våra nordiska språk. Jag vet inte om det idag finns en ’perfekt’ botanisk ordbok som både fungerar som uppslagsbok (vad betyder ordet?) och normerande (vilket är det rätta ordet för det här?). ’Kew’ är nog ett försök att på sikt skapa en sådan ’världslikare’. Det kan gå många upplagor innan det finns konsensus, men om ingen samlar ihop och gör tillgängligt så kommer man aldrig vidare.” Hon menar även att det även i fortsättningen kan vara värdefullt att rådfråga flera ”husgudar” för att riktigt förstå.

Magdalena hänvisar även till Hickey & King *The Cambridge Illustrated Glossary of Botanical Terms* vilken även jag själv har i min bokhylla. Många fina illustrationer i den men ett lite otympligt format. Även *The Kew Glossary* har många fina beskrivande bilder. Jag har även fått kommentarer från Arne Anderberg som hänvisar till klassiker som Stearns *Botanical Latin* och Wahlsteen till Daydon Jacksons *A Glossary of Botanic Terms* som båda än så länge har hög status. För vår del känns dock *The Kew Plant Glossary* fullt tillräcklig. De klassiska verken är allt för omfattande för våra syften och dessutom menar flera recensenter att Kews ordlista har en potential för att bli normgivande. Jag hänvisar även till Thomas Karlsson som säger så här: ”Du kan ju framhålla att man bör använda de svenska ord som finns i *Flora Nordica*-listan när man skriver på svenska, men att man bör ha ett öga i Kew-listan när man läser en engelsk text.”

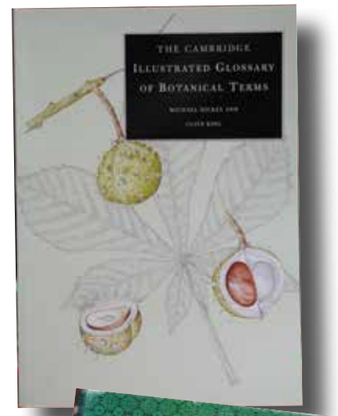

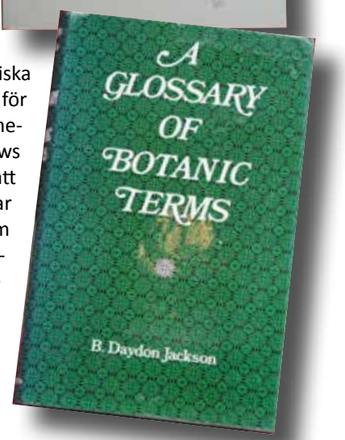

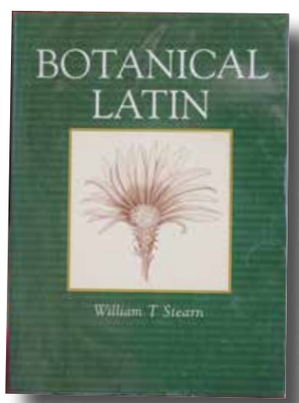

Nu till ett exempel som åskådliggör just detta med hur olika författare använder olika terminologi för att beskriva samma sak. Magdalena Agestam beskriver på detta sätt varför det ser ut som det gör i litteraturen med den saken. ”Inom kunskapsområden med lång historia och med skilda grenar (som botaniken: systematik, växtigenkänning, ekologi, odling, etnobotanik…), som odlats i många olika regioner, kan olika traditioner för termbruket ha hunnit växa sig starka, så att det knappast går att göra en enkel normerande ordbok för alla olika fält.” Så när vi diskuterar olika företeelser, oss ”rhodomaner” emellan, så kanske man skall vara ödmjuk inför att det ena språkbruket inte är mera rätt än det andra. För egen del vill jag hänvisa till de båda källorna ***The Kew Plant Glossary*** och ***Flora Nordicas*** ordlistor som bra rättesnöre för oss. Speciellt när vi skriver i vår tidning Rhododendronbladet.

De verk som vi betraktar som standardverk när det gäller bestämningslitteratur för släktet *Rhododendron* är följande:

1 Cullen. J. 1980. A Revision of Rhododendron 1, Subgenus Rhododendron sections Rhododendron & Pogonanthum. Notes from the RBGE Vol 39, no 1 1980.
2 Chamberlain, D.F. 1980. A Revision of Rhododendron 2, Subgenus Hymenanthes. Notes from the RBGE Vol 39, no 2, 1980.
3 Philipson, W.R., Philipson M.N. 1986. A Revison of Rhododendron 3, Subgenera Azaleastrum, Mumeazalea, Candidastrum and Therorhodion. Notes from the RBGE, Vol 44, no 1, 1986.
4 Chamberlain, D.F., Rae S.J. 1990. A Revision of Rhododendron 4, Subgenus Tsutsusi. Edinburgh Journal of Botany, Vol 47, no 2, 1990.
5 Kron, K.A. 1993. A Revision of Rhododendron 5. Section Pentanthera, Edinburgh Journal of Botany Vol 50, no 3. 1993.
6 Judd, W.S., Kron, K.A. 1995. A Revision of Rhododendron 6, Subgenus Pentanthera (Sections Sciadorhodion, Rhodora and Viscidula). Edinburgh Journal of Botany Vol. 52, no 1. 1995.
7 Chamberlain, D., Hyam R., Argent, G, Fairweather, G. 1996. The Genus Rhododendron, Its classification & synonymy, RBG Edinburgh.
8 Cox, P.A., Cox, K.N.E. 1997. The Encyclopedia of Rhododendron Species.
9 Argent, G., Bond, J., Chamberlain, D.F., Cox, P.A., Hardy, A. 1998. The Rhododendron Handbook. Rhododendron Species in Cultivation. RHS 1998
10 Davidian, H.H. 1982–1995. The Rhododendron Species, Volume 1–4.
14 Flora of China. Volume 14. e-floras, Ericaceae

Som exempel på hur olika författare väljer terminologi för bladens hårighet har jag valt
R. pseudochrysanthum.

Cox: ”tomentose” = (enligt bokens ordlista) covered with tomentum, (tomentum = pubescense composed of matted woolly hairs on stems, petiole or ovary)
”glabrous” = (enligt bokens ordlista) without hairs or glands of any kind
”indumentum” = (enligt bokens ordlista) dense woolly or hairy covering found on leaves.

Davidian:
”floccose” = (enligt bokens ordlista) with soft woolly hairs ”glabrous” = (enligt bokens ordlista) without hairs ”hairy”

Davidian använder varken indumentum eller tomentum för att beskriva hårigheten på *R. pseudochrysanthums* blad. I Davidians ordlista finner man tomentum = dense hair covering och indumentum = a hairy covering, particularly on the lower surface of leaves.

Edinburghrevisionen (Chamberlain) använder termerna ”floccose tomentum”, “glabrous”, “floccose indumentum”, “tomentum”, ”tomentose”.

Flora of China: Använder termerna ”tomentose” och ”floccose”.

Så av denna genomgång följer att dessa författare inte använder en enhetlig begreppsapparat. Slutsatsen blir då att det ena inte är mer ”rätt” än det andra. Alla definierar dock de begrepp man använder och på så sätt uppstår inga missförstånd. Min tanke är att istället använda *The Kew Plant Glossary* (Henk Beentje, första upplagan 2010, andra upplagan 2016) som källa för de morfologiska termerna. Då har man en enhetlig källa och definition som utgångspunkt. Ordlistan är tänkt som en källa för enhetlig terminologi eftersom en sådan känts behövlig.

***The Kew Plant Glossary* s**äger följande:

Indumentum: Any covering of hairs or scales; indumentum is the preferred term.
Tomentum: A felt-like covering of downy hairs
Tomentose: Densely covered in short soft hairs (This term has been used (incorrectly) in various ways: sometimes it seems to stand for any kind of hairyness)
Floccose: Covered with woolly tufts of hairs that rub off easily.

De olika termerna för hårighet har ingen koppling till var på växten hårigheterna förekommer.

Översättning till svenska och förklaringar enligt *Flora Nordicas* engelsk/svenska ordlista:

Tomentose: filthårig (covered with short hairs matted into a felt)
Tomentum : termen saknas i ordlistan
Indumentum: behåring, hårighet (the covering of hairs (or other epidermal appandages e.g. scales) of a plant.)
Floccose: flockhårig (covered with soft hairs which tend to adhere in small tufts)
Glabrous: kal (without hairs)

Jag vill även hänvisa till **Marie Widén/Björn Widén 2008, *Botanik, systematik, evolution, mångfald.*** En utmärkt bok på svenska. På sid 192 finns en genomgång med illustrationer för de olika typerna av hårighet.
När det gäller olika hårtyper, det enskilda hårets utseende, är det två arbeten som hade betydelse vid Edinburghrevisionen. Först **J.M Cowan, ”The Rhododendron Leaf” 1950** som utgjorde utgångspunkten för de två första delarna av revisionen. Cowans beskrivningar handlade enbart om hårtyper på bladets undersida. Vidare den mer omfattande studien av **Almut Seithe** i **Bot. Jahrbuch 1960, ”Die Haarformen der Gattung Rhododendron”**, i en version på engelska i ”Contributions toward a Classification of Rhododendron” 1980. Bidrag vid den Internationella Rhododendronkonferensen 1978. Seithes beskrivningar omfattar hårformer från plantans samtliga delar, vilket medför en annan klassificering av de olika hårtypern.

Lycka till med termerna!

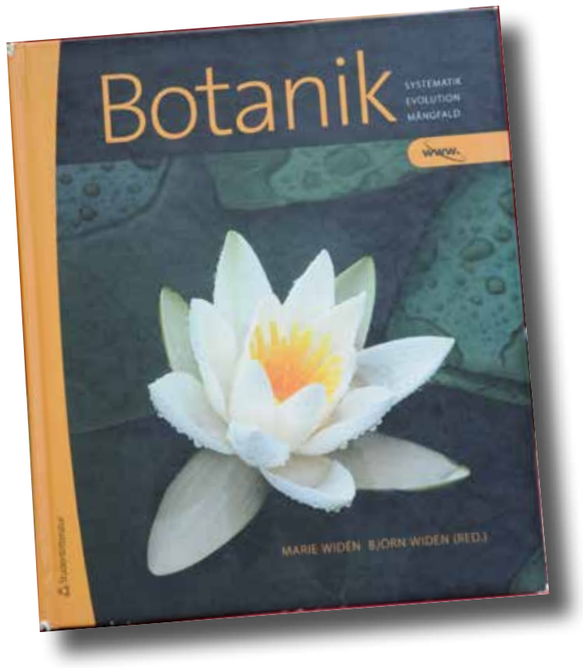

Lyst på en utfordring? Den spesielle *Rhododendron spinuliferum* er lite hardfør og krever svært god drenering.
Foto: Ole Jonny Larsen

Varmeskader på *Rhododendron*

Tekst og foto: Per Anker Pedersen

Sommeren 2018 var svært varm og tørr. Til tross for iherdig vanning fikk en del av plantene i min hage store, og ganske spesielle, skader.

Fig. 1 Utbredelsen av varmeskadene på *R. dumicola*, som fremdeles sto i potte, varierte tydelig med vinkelen på bladoverflaten og skygge fra andre blader. 15.06.2018.

Alltidgrønne *Rhododendron* er ganske godt tilpasset kulde ved at bladene ruller seg sammen slik at både vann- og varmetap reduseres. De eldre bladene er også ganske robuste mot sommervarme og -tørke på grunn av sin stivhet, beskyttende vokslag og i mange tilfeller sterke behåring. En varm sommer kan likevel være mer problematisk enn en kald vinter fordi den aktive veksten påvirkes sterkt, og fordi det er vanskeligere for plantene å beskytte seg mot sterk varme enn mot sterk kulde. Siden varmeperioder ofte også er nedbørfattige, vil plantene også kunne lide av tørkestress.

Tørkestress er et nokså vanlig fenomen i min hage i Drøbak, men varmeskader har jeg knapt lagt merke til tidligere. Sommeren 2018 var det imidlertid store skader på en del planter.

Tørke eller overoppheting?

De første symptomene på at noe var galt, oppsto på planter som ennå ikke var plantet ut og fremdeles sto i potter. Siden dette var innkjøpte planter, kunne det selvfølgelig ha sammenheng med at plantene kanskje hadde stått mer skyggefullt før ankomst til meg, men jeg tror at disse plantene var særlig utsatt for skadelig oppvarming fordi de med et begrenset rotsystem og periodisk tørkestress ikke hadde klart å opprette den kjøleeffekten som transpirasjonen gir. Det kan ha vært små marginer som avgjorde om skader oppsto eller ikke.

På en del etablerte planter var skadene påfallende sterkt avgrenset, ofte langs ganske rette linjer (figur 1). Det kan bare ha skjedd hvis sola har gitt skade når den har stått i en viss vinkel, og kan kanskje tyde på at soleksponeringen forårsaket disse skadene ganske raskt. I de fleste tilfeller var det imidlertid den konvekse «ryggen» på bladene som var sterkest skadd. Det er den mest soleksponerte del av bladet over tid, så det er naturlig at varmeskader ville være størst her. Ofte startet skadene som en klorose (gulning av vevet) som deretter ble nekrotisk på de aller mest eksponerte partiene. Sistnevnte symptomer (figur 2 og 3) er helt i overensstemmelse med hvordan «sunburn» (eller solsviing som vi kanskje kan kalle det på norsk) beskrives på nettsiden til Cox (https://www.glendoick.com/Rhododendron-Problems) og i den omfangsrike boka om arter og kultivarer (Cox, 2015). På blader av lønneart-en *Acer tegmentosum* i et forsøksfelt på NMBU i Ås (figur 4) var bladene tydelig skadd (klorotiske) mellom nervene, der bladoverflatene stakk litt opp og dermed var mest utsatt for stråling. Hvis hovedproblemet hadde vært vanlig uttørking, ville bladene krøllet seg, så det er ikke tvil om at det er de høye tem-

Fig. 2 Varmeskadene på de mest eksponerte delene av bladene startet oftest med klorose som utviklet seg til nekrose (*R. clementinae*-hybrid). 30.07.2018.

Fig. 3 Tydelige skader på 'Bow Bells', som sto i full sol.

peraturene i plantevevet som var årsak til skadene. Solsviing er for så vidt et godt ord, men det er litt problematisk at det også benyttes om skader etter vinter og vår som ikke skyldes varme.

Forskjeller mellom planter

Variasjon i varmetoleranse kan skyldes forskjeller i hvor stabile proteiner og membraner i plantene er ved høye temperaturer, og i hvilken grad plantene klarer å opprettholde vannstrømmen inn i cellene. Planter kan i noen grad akklimatiseres til å tåle mer varme ved å produsere stoffer som kan beskytte cellestrukturer og påvirke vannbalansen, bl.a. såkalte «heat shock» proteiner, eller de kan være i stand til å gjøre endringer i strukturene. Siden plantene i ulik grad er eksponert for sterk sommervarme der de opprinnelig kommer fra, kan det også forventes at de har ulik varmetoleranse. I min hage var kultivarer og andre planter med opphav i asiatiske arter som *R. clementinae* og *R. williamsianum* ('Cowslip' og 'Bow Bells') sterkere skadd enn planter med opphav i *R. catawbiense*, som jo er kjent for å være spesielt tøff i så måte. Et individ av en *R. clementinae* (trolig hybrid) skilte seg ut med særlig store skader (figur 5). Den har

Fig. 5 Et *R. clementinae*-individ (trolig hybrid) skilte seg ut med svært store skader.

for øvrig også vært mer utsatt for angrep av lyngtege enn andre planter. Det kan også nevnes at de plantene som viste tydeligst symptomer på tørke (begynnende sammenrulling av bladene) i Universitetsparken i Ås, var store, veletablerte eksemplarer av *R. brachycarpum*. De hadde imidlertid ikke symptomer på varmeskader.

Varmetoleranse blir sporadisk nevnt i omtale av enkelte arter i ulike sammenhenger. Har noen en bra oversikt som kan presenteres i *Lapprosen*?

Ville skadene oppstått ved bedre vanntilgang?

Det er et åpent spørsmål. Hvis avkjølingseffekten av økt transpirasjon ved god vanntilgang hadde vært tilstrekkelig, kunne skadene vært mindre eller uteblitt. Hos meg hadde alle planter underskudd på vann det meste av sommeren til tross for vanning, og jeg tror det var en medvirkende årsak til skadeomfanget.

Fig. 4 *Acer tegmentosum* fikk varmeskade på de høyeste partiene av bladplatene.

Fig. 6 De nye bladene på 'Hellikki' i Universitetsparken på Ås ble mindre enn normalt på grunn av tørken. 06.09.2018.

Andre konsekvenser av varmen og tørken

Det er ikke usannsynlig at planter som sto i potter, fikk skadelig høy rottemperatur denne sommeren. Jeg hadde kjøpt en del planter som ble stående en stund i potter, og som nevnt fikk flere av dem varmeskader på bladene, men bare en av dem døde (*R. traillianum*). Røttene til denne ene planta hadde ikke synlig vekst. Om varmen var direkte medvirkende årsak til det, og om også røttene til de andre plantene var svekket, er vanskelig å si. Det må legges til at alle plantene ble pottet om etter mottak, røttene lå derfor ikke helt ytterst mot potteveggen. Uansett, høy temperatur i svarte potter er et kjent fenomen, og jeg har flere ganger blitt overrasket over hvor mye plantene tåler. Jeg lurer likevel på om dette kan være et svakt punkt for rhododendron.

Varmen og tørken førte også til redusert strekningsvekst i bladene på mange planter, slik at bladene ble unormalt små (figur 6). Mange av knoppene som ble dannet denne sommeren, var dessuten små og svake. Det påvirket både skuddvekst og blomstring i 2019, men kanskje i mindre grad enn en skulle frykte.

Hvor ekstrem var denne sommeren?

I målinger ved Meteorologisk Institutt i 2018 (Skaland et al. 2019) ble det dokumentert særlig store avvik fra normalen for mai–juli i det indre Østlandsområdet (4–5 grader varmere), men også langs kysten i Sør-Norge lå temperaturen 2–4 grader over normalen. For Norge generelt var sommeren den varmeste siden målingene ved Meteorologisk institutt startet i år 1900 og hadde den fjerde tørreste mai-juli-perioden. Målinger i Ås (Wolff et al. 2019) viste en middeltemperatur for perioden på 17,6 grader, som var 3,9 grader varmere enn normalt. De neste årene på lista var 1947 og 1889. Også i Ås var sommeren den varmeste siden målingene startet, helt tilbake i 1874. Det er altså ingen tvil om at sommeren 2018 var meget spesiell.

Referanser

Cox, K. 2015. Rhododendrons & Azaleas. A Coloured Guide. Crowood Press. ISBN 978 1 86126 784 9. 240 s.

Gangstø, R.S., H. Colleuille, A.S.H. Andersen, J. Mamen, L. Grinde, H.T.T. Tajet, E. Lundstad, L. Sidselrud, K. Tunheim, I. Hanssen-Bauer, R. Benestad, H. Heiberg og H.O. Hygen, 2019. Tørkesommeren 2018. METinfo 14/2019. Meteorologisk Institutt. ISSN 1894-759XKLIMA. 79 s.

Pallardy, G. 2008. Physiology of Woody Plants. Third edition. Elsevier. ISBN 978-0-12-088765-1. 454 s.

Wolff, M., V. Thue-Hansen og A.A. Grimenes, 2019. Meteorologiske data for Ås 2018. ISBN 978-82-7636-032-5. NMBU, Ås. 19 s.

Hageland
SOTRA
GJERTRUDVEGEN 3, 5353 STRAUME

Ta turen innom oss

Her finner du et godt utvalg av:
- Rhododendron
- Surjordsplanter
- Stauder
- Roser
- Sommerblomster
- Granitt
- m.m

TLF. 56 32 12 52
www.hageland.no

GIMLE PLANTESKULE

Stort utval i planter for hagen

Spesialområde:
Rhododendron og surjordsplanter

Kontaktinformasjon:
Gimle Planteskule
Vikøy,
5600 Norheimsund

Tlf.: 56 55 04 80
Faks: 56 55 04 87
gimle@vestplant.no
www.vestplant.no

Sjelden blomstring i rhododendron-artssamlingen på Milde

Denne lille snutten sakser vi fra Arboretet på Mildes nyhetsarkiv 02.08.2019:
Rhododendron glanduliferum er 20 år i år og blomstrer nå for bare tredje gang (første gang i 2009). Benytt sjansen til å nyte synet, det kan bli noen år til neste gang. Blomstrene har en nydelig duft.
Foto: Terhi Pousi

Mannen og planten

NATHANIEL WALLICH (1786-1854) og *Rhododendron wallichii*

Tekst og foto: Ole Jonny Larsen

Rhododendron wallichii – legg merke til det mørke indumentet.

Wallich var en dansk lege og botaniker og er kanskje den største plantejeger noe nordisk land har fostret, i alle fall om en skal dømme ut fra mengden av materiale han sendte hjem. Ved et tilfelle hadde han med seg 43 tonn levende og pressede planter til London! Det aller meste av Wallichs virke som botaniker og plantesamler foregikk i tropiske områder og noe på den sørlige halvkule. Mange planter har *wallichii* i navnet, stort sett navnsatt av han selv, men i vår sammenheng er det en rhododendronart fra Himalayaområdet, *Rhododendron wallichii,* som har mest interesse.

Han dro i 1806 til den danske kolonien Serampore nær Calcutta for å arbeide som kirurg, men det skulle bli mer botanikk enn medisin. Serampore ble som følge av krigen mellom Danmark og England formelt okkupert av engelske soldater, og Wallich ble «krigsfange». I praksis ble han assistent og nær venn av William Roxburgh som ledet den botaniske hagen i Calcutta. Wallich ble raskt spesialist på den bengalske floraen og tok over stillingen som bestyrer av hagen da Roxburgh døde i 1814. Han beholdt stillingen helt til 1846 og gjorde den til et mønsterbruk. Den har blitt sammenlignet med Paradisets hage på grunn av sin skjønnhet. Dessverre ble hagen senere «rasert» av den nye bestyreren, William Griffith, da denne fikk det for seg at plantene måtte plasseres etter systematikk og ikke estetikk. På to år forandret han alt Wallich hadde brukt 30 år på å skape.

Wallich gjennomførte flere botaniske ekspedisjoner, blant annet til Nepal, Malakka-halvøya og Kapplandet. Han sendte store mengder plantemateriale både til England og København. Mest kjent av alle hans oppdagelser er det utrolig vakre treet Burmas stolthet (*Amherstia nobilis).* På sin eldre dager bosatte han seg i London.

Deler av det herbariematerialet som Wallich laget, oppbevares i Kew og er det største separate herbariet i samlingen der. Til daglig kalles det bare *The Wallich Herbarium.* En annen samling fra Wallich på rundt 20 500 herbarieark oppbevares i The Central National Herbarium of the Botanical Survey of India i Calcutta. Nathaniel Wallich nøt stor respekt i samtida for arbeidet sitt.

Rhododendron wallichii har fått navn etter Nathaniel Wallich. Den er en lettdyrket og hardfør art som kan plantes over store deler av landet. Den blir middels høy, kan nok nå to meter, men da først etter mange år. Blomstene varierer i farge mellom hvit, eller hvit med rosa kant, lys lilla eller over mot rosalilla. Blada er påfallende flate.

Det finnes to varianter av *R. wallichii* som tidligere var definert som to ulike arter der den viktigste forskjellen er at den ene forma har indument og den andre ikke. Ellers er de ganske like. Den vanlige *Rhododendron wallichii* har et meget spesielt indument. Det er tynt og mørkt, nærmest svart av farge og ligner ikke på indumentet hos noen andre arter. Disse plantene har som regel ikke hvite blomster, men de forekommer. Varianten uten indument, *Rhododendron wallichii* Heftii Group, tidligere *Rhododendron heftii*, har vanligvis helt hvite blomster, men unntak forekommer også her. Personlig liker jeg de hvite blomstene best fordi hvitfargen er så klar og skarp.

Rhododendron wallichii vokser i Tibet, i Nepal og i den nordøstlige delen av India som kalles Arunachal Pradesh. Den kan finnes opp til 4300 meter, noe som borger for svært god herdighet. *R. wallichii* utgjør sammen med *R. campanulatum* hele underseksjon Campanulata. Tidligere var også *R. campanulatum* delt inn i to arter (*R. campanulatum og R. aeruginosum*) som nå er slått sammen til én art med to underarter. Noen botanikere mener sågar at hele underseksjon Campanulata egentlig kan sees som variasjoner innen én enkelt art. Begge arter med underarter og grupper er representert i norske hager.

Etterskrift: Litt om familien Wallich

Tor Jan Ropeid

I artikkelen om Nathaniel Wallich møter vi en mann som virkelig kom seg rundt i verden. På mange måter kan det sies at han videreførte familiens skjebne gjennom århundrer. Ved siden av det navnet han er blitt kjent under, finner vi at han først er registrert som Nathan ben Wulff, noe som tydeligvis avslører en jødisk bakgrunn. Hans far hadde slått seg ned som kjøpmann i Altona ved Hamburg. Altona lå i hertugdømmet Holstein, og siden den dansk-norske konge samtidig var hertug i Holstein, var det enkelt for holsteinere å etablere seg i Danmark.

Familien Wallich er en vidt forgrenet familie av sefardiske jøder, dvs. jøder som bodde i Spania og Portugal før de ble forvist fra Spania i 1492 og Portugal 1497. Navnet Wallich viser hvor familien opprinnelig må ha slått seg ned. Det gamle tyske ordet *walhisch* eller *welsch* betyr 'fransk' eller 'italiensk'. Familiens veier må gått over Sør-Frankrike og kanskje Sveits (kanton Wallis) før den havnet i Nord-Europa.

I dag brukes *welsch* først og fremst i betydningen 'fransk' eller 'franskspråklig'. Og den som har en kjøkkenhage, har kanskje undret seg litt over at hestebønner også dukker opp under det underlige navnet 'velske bønner' – altså franske bønner.

Hageland

www.hageland.no

Hageland Askøy
Juvikflaten 6
5308 Kleppestø
Telefon: 56 15 29 29

Hageland Fantoft
Fantoftveien 9
5072 Bergen
Telefon: 55 91 80 30

De fineste hagene kommer herfra

RHODODENDRONARTER FOR SALG

2020

Rhododendron orbiculare

Mange nye spennende arter på lista:

R. longipes, floribundum, pingianum, coriaceum, spilotum, sinogrande, lanatoides, montiganum, dekatanum, lapponicum var. parvifolium ++

*

Spennende hybrid: 'Hardy Giant' x hodgsonii

*

Mange planter fra innsamlinger i naturen.

Salgsliste kan leses på www.lapponicum.com
Kan også bestilles pr. e-post eller vanlig post.

Ole Jonny Larsen
Bergeplass 12, 6010 Ålesund
Tlf: 41588630

olejonnylarsen@hotmail.com

Tue Jørgensens katalog

Her kan du få en gratis «Rhododendronbok»! Det er en dansk plantekatalog fra 1988 med gode beskrivelser av 148 rhododendronarter. Den er skrevet av Tue Jørgensen som du ser på bildet med hunden. Jørgensen var en foregangsmann for dyrking av rhododendronarter i Danmark. Ole Jonny Larsen har modernisert teksten, blant annet med oppdaterte artsnavn og ny systematikk og har også satt inn bilder til alle artsbeskrivelsene. Du kan laste ned en PDF-versjon her: www.lapponicum.com
Klikk "Bøker". Katalogen finner du nederst på sida du kommer til.

Rettelse

I *Lapprosen* 3–2019, s. 7 er det dessverre blitt satt inn et feil bilde i Per Anker Pedersens artikkel om hans studietur til norske rhododendronentusiaster. Bildet med teksten «Flere rhododendron i Svinviks arboret har oppnådd grove dimensjoner» er fra Tjorehagen, og viser dammen som ble gravd ut for hånd av Olav Tjore. Det riktige bildet fra Svinviks arboret trykkes her.

Informasjon fra

Den norske Rhododendronforening

Innkalling til årsmøte i Den norske Rhododendronforening

Tid: **Lørdag 9. mai 2020 kl. 14:15**
Sted: Stord Hotell, Kjøtteinsvegen 67, 5411 Leirvik, tlf. 53402500

Dagsorden
1. Valg av dirigent
2. Valg av referent og valg av 2 medlemmer til å underskrive protokollen
3. Årsberetning 2019
4. Regnskap 2019
5. Innkomne saker
6. Fastsettelse av kontingent for 2021
7. Budsjettforslag 2020
8. Fastsettelse av andel årskontingent til lokallagene for 2021
9. Valg av leder, styremedlemmer og varamedlemmer
10. Valg av revisor
11. Valg av valgkomité
12. Fastsettelse av tid og sted for neste årsmøte

Forslag til flere saker som ønskes tatt opp, må være innkommet til styret senest 3 uker før årsmøtet – innen 18. april.

Hjertelig velkommen!
Styret i DnR

Kontingent og medlemsregister

Kjære medlem!

Vedlagt denne utgaven av *Lapprosen* finner du giro for kontingent 2020 dersom det ikke er inngått individuell betalingsavtale, f.eks. gaveabonnement eller at kontingenten allerede er betalt.

Kontingenten for 2020 er kr 350,00 for enkeltmedlemskap og kr 475,00 for familiemedlemskap.
Familiemedlemskap (ektepar og samboere) gir begge fulle medlemsrettigheter, og man får ett eksemplar av *Lapprosen*.

Betaler du via nettbank, ber vi om at du skriver navnet på medlemmene innbetalingen gjelder i meldingsfeltet. Dette letter kassererens jobb med å registrere innbetalingene. Dersom betaler er annen person enn medlemmet, må vi få oppgitt navnet på medlemmet. **Betalingsfristen er 25. mars 2020.**

Kontingenten innbetales til bankkonto 3411 26 52622.
Innbetaling fra utlandet: IBAN: NO93 3411 2652 622 BIC/SWIFT: DNBANOKK

Vi ber om å bli underrettet om ny adresse ved flytting, eller ved tildeling av gateadresse, slik at vi til enhver tid har et oppdatert medlemsregister. Vær særlig oppmerksom på at kommunesammenslåinger i en del tilfeller vil føre til adresseendringer. Du vil da få Lapprosen tilsendt uten forsinkelser. Husk også å sende oss melding dersom du får ny e-postadresse. Påminnelse i forkant av møter og aktiviteter blir som regel sendt via e-post. Ta gjerne kontakt med undertegnede pr post, e-post eller telefon.

Inger-Lise Fonneland
Mellomveien 11
4870 FEVIK
Tlf. 952 83 441
inger.lise.fonneland@gmail.com

Årsmøtehelg på Stord 8.–10. mai 2020

Fredag	Kl. 18:00	Omvising og grillkveld hjå Hans Kjell Johansen, Hellandsvegen 57, 5419 FITJAR. Det vert òg omvising hjå Bjarne Sandvik, som bur like ved. Ta med grillmat og drikke. Me held grillar, eingongsservise, brød, potetsalat, salat, kaffi og kaker.
Laurdag	kl. 10:00	Transport til Bendik Vinsjevik
	kl. 10:30	Omvising hjå Bendik Vinsjevik, Moldmyrvegen 30, 5412 STORD. Me tek med lunsjpakke (kr 185 pr. person) frå hotellet.
	kl. 14:15	Årsmøte
	kl. 15:30	Foredrag av Jan Rabben: Blomar og natur i Sunnhordland
	kl. 19:00	Årsmøtefest med middag på Stord hotell. Kunstnarleg innslag ved Fred Ole Bjørnstad om songskatten i dei norske skulesangbøkene. Kan hende det kan verta litt allsong?
Sundag	kl. 10:00	Transport til Rex Garden, Førde i Sunnhordland
	kl. 11:00	Omvising Rex Garden og Rex Island. Me arrangerer båttransport til Rex Island og vil ta betaling for dette. Me kjem attende til dette seinare.

Innkvartering: Foreininga har reservert rom på Stord hotell, Kjøtteinsvegen 67, 5411 Stord. Nærare opplysningar finn du på hotellet si heimeside: www.stord-hotel.no/ For dei som ikkje kjem med eigen bil, er beste transportmåten å ta kystbussen til Leirvik på Stord. Bussen har avgang kvar time, og du tingar lett billett på nettet: kystbussen.no/ For dei som kjem med fly til Flesland, er det best å ta Bybanen frå Flesland til Nesttun og gå på bussen der.

Prisane (overnatting med frukost) er som fylgjer:
Fredag 8. mai–laurdag 9. mai: To personar i dobbeltrom kr 1 195. For enkeltrom er prisen kr 995

Laurdag 9.–sundag 8. mai: Halvpensjon (frukost og middag): kr 1 095 pr. person i dobbeltrom og kr 1 395 pr. person i enkeltrom. Me har landsmøtefesten i eit eige lokale, og hotellet berekner eit tillegg på kr 80 pr. person for dette.

Du betaler sjølv for rom og mat ved avreise. Har du matallergiar eller behov for spesiell diettar, gje beskjed om dette ved påmelding. Bindande påmelding innan **3. april** til:
Tor Jan Ropeid, Løtveitvn. 2, 5151 Straumsgrend. Tlf. 416 20 125. E-post torjanropeid@gmail.com

Eg/me ynskjer å delta på årsmøtehelga på Stord

Namn:..... e-postadresse.....

Overnatting på Stord hotell Enkeltrom ..... Dobbeltrom .....

Transport frå hotellet til grillkvelden og attende Tal på personar .....

Grillkveld Tal på personar .....

Transport til Bendik Vinsjevik Tal på personar .....

Årsmøte på Stord hotell Tal på personar .....

Årsmøtefest utan overnatting (kr 545) Tal på personar .....

Transport til Rex Garden sundag Tal på personar .....

Styret i Rhodo Vest ynskjer alle hjarteleg velkomne!

Lokavdelingenes årsprogram 2020

Avdeling Sør

11. mars **Årsmøte for Rhododendron Sør.** Stinta skole, Arendal kl. 19:00 Foredrag ved leder i DnR Ole Jonny Larsen: Grunnkurs i rhododendron – hvor kommer de fra, hvem fant dem og hvordan dyrker vi dem? Innkalling og årsberetning sendes særskilt i god tid før møtet.

15. april **Foredrag ved Audun Arne** på Stinta skole, Arendal kl. 19:00
En fargerik og praktisk innføring i hvordan både nybegynnere og erfarne hageeiere kan lykkes med dyrking og stell av rhododendron. Ta med venner og bekjente og aktuelle nybegynnere.

06. mai **Dugnad på Dømmesmoen,** kl. 18:00. Stell av utplantede rhodoer

08.–10. mai **Årsmøtehelg i DnR på Stord.** Se side 29 i dette nummeret av *Lapprosen*.

Uke 20 **Hagevandring.** Tid og sted kommer senere.

19. mai **Hagevandring kl. 18:00 hos Torill Hessje og Peter Weber,** Kjenestangen 32, 4810 Eydehavn. (ved Arnevik) Tlf. 911 49 671. Innholdsrik og spennende hage, masse rhododendron. Gled dere!

31. mai **Vårmarked på Dømmesmoen.** Vi holder et eget lynkurs om hvordan dyrke rhododendron.

03. juni **Hagevandring kl. 18:00 hos Aud og Svein Harald Stormo,** Lensmann Bakkes vei 10, 4817 His/Hisøy. Tlf. 916 06 290. Velholdt villahage med rhododendron, trær og busker ++.

04.–06. juni **Tur til Kolding sammen med Staudeklubben.**
Turen arrangeres av Dag Pettersen. Opplegg/info sendes særskilt til medlemmer senere.

13. juni **Klippekurs kl. 11:00.** Praktisk innføring ved Per Vestergaard fra Danmark. Sted kommer senere.

09. sept. **Høstmøte på Arendal Bibliotek kl 19:00. Harald Olav Aksnes fra Gimle Planteskule** vil foredra om biologisk mangfold og jordforbedring. Staudeklubben inviteres.

23. sept. **Dugnad på Dømmesmoen kl 18:00.**
Vi fikser opp før høst og vinter setter inn.

Vi sender ut mer informasjon til de ulike arrangementene i god tid i forkant. Husk at du alltid kan ta med venner og bekjente!

Kontaktperson: Knut Gjermundsen, tlf. 908 89 685, knut.gjermundsen@gmail.com

Avdeling Sør-Vest

12. februar **Årsmøte med foredrag av Jakob Roalkvam over tema:**
Hva er norske skogshager. Rogaland arboret kl. 19:00

15. april **Medlemsmøte hos Brynes Hagesenter på Jåttå.** Tema for møte blir omkring farger i hagen.
Vi kommer tilbake til oppmøtetidspunkt.

8.-10. mai **Årsmøtehelg i DnR på Stord,** Se side 29 i dette nummeret av *Lapprosen*.

24. mai **Rhododendrondagen i Rogaland arboretet kl. 11:00 til 15:00**
Vi er til stede ved Rhododendronsamlingen for å informere og verve medlemmer.

27. mai **Hagevandring.** Vi kommer tilbake til tid og sted.

22. august **Dagstur til Suldal.** Vi besøker Jakob Roalkvam

23. sept. **Medlemsmøte i Rogaland Arboret kl. 19:00** med foredrag av Kai og Mina Andersen fra Danmark

25. nov. **Julemøte i Rogaland arboret kl. 19:00** med tradisjonelt program.

Inngangspenger for medlemmer kr 50. Ikke-medlemmer kr 100. På møtene har vi kaffe og utlodning.

Avdeling Vest

14. mars **Kl. 10:00–15:00 – Formeringskurs: Lær å lage dine egne rhododendronplanter gjennom poding og frøsåing.** Driftsbygget v/ veksthusene, Arboretet på Milde, Mildevegen 240. Kursavgift kr 400. Instruktører er Alf Helge Søyland og Jan Rune Hesjedal Påmelding innen 9. mars: Terhi Pousi, terhi.pousi@uib.no eller tlf. 416 49 302.

24. mars **Årsmøte og medlemsmøte kl. 18:30 – Hans Schaefer: Vandringer i rhododendronland rundt Minya Konka i Sichuan** – Hans Schaefer har vært mange ganger i Kinas fascinerende fjellverden og har mye å fortelle. Se også hans artikkel i *Lapprosen* 3–2017

8.–10. mai **Årsmøtehelg i DnR på Stord.** Se side 29 i dette nummeret av *Lapprosen*.

10. mai **Besøk i Rex Garden, Førde i Sunnhordland.** Denne turen er en del av programmet for DnRs årsmøtehelg, men medlemmer av Rhodo Sør-Vest og Rhodo Vest, som ikke har deltatt på årsmøtet, kan også delta på denne turen. Nærmere opplysninger kommer senere.

24. mai **Arboretets dag på Milde.** Aktivitetsdag for hele familien kl. 12–16. Infostand

16. august **Høsttur til Lindås.** Hagebesøk hos Atle Rød, Fjellangersvingane 228, 5955 Lindås

Oktober–november **Kurs i plantelatin** på Arboretet, Milde. Kursleder er Tor Jan Ropeid. Kurset går over to kvelder. Kursavgift kr 400. Vi kommer tilbake med nærmere detaljer senere.

3. november **Medlemsmøte kl. 18:30 – Trond Høy: Planteopplevelser under fjerne himmelstrøk**

Alle medlemsmøtene våre holdes i møtelokalet til Lions Club Fana, Østre Nesttunvei 10, Nesttun. Inngangspenger kr 50. Kaffe og plantelotteri.

Avdeling Øst

30. mars **Kl. 14:00 Årsmøte Skullerudstua. Per Anker Pedersen forteller og viser bilder fra sin rundreise til rhododendronhager i Sør-Norge.**

8.–10. mai **Årsmøtehelg i DnR på Stord.** Se side 29 i dette nummeret av *Lapprosen*.

24. mai **Kl. 10:00–16:00 Vårtreff i Botanisk hage, Tøyen, med salg av planter.**

Lørdag 6. eller søndag 7. juni. Hagebesøk Innlandet. Nærmere beskjed kommer senere.

Lørdag–søndag 13.–14. juni. Tur til Halden og Strömstad, bl.a. til Bengt Karlsson og Klöva naturgård i samarbeid med Blomstervennenes klubb. Overnatting i Strömstad. Turpris med dobbeltrom kr 2450 pr. person. Bindende påmelding innen 1. mars til annrunn@gmail.com eller sms til 404 54 350. Begrenset antall plasser. Mer detaljert program kommer senere.

19. september. Program og sted bestemmes senere.

21. november. Julemøte. Program og sted bestemmes senere.

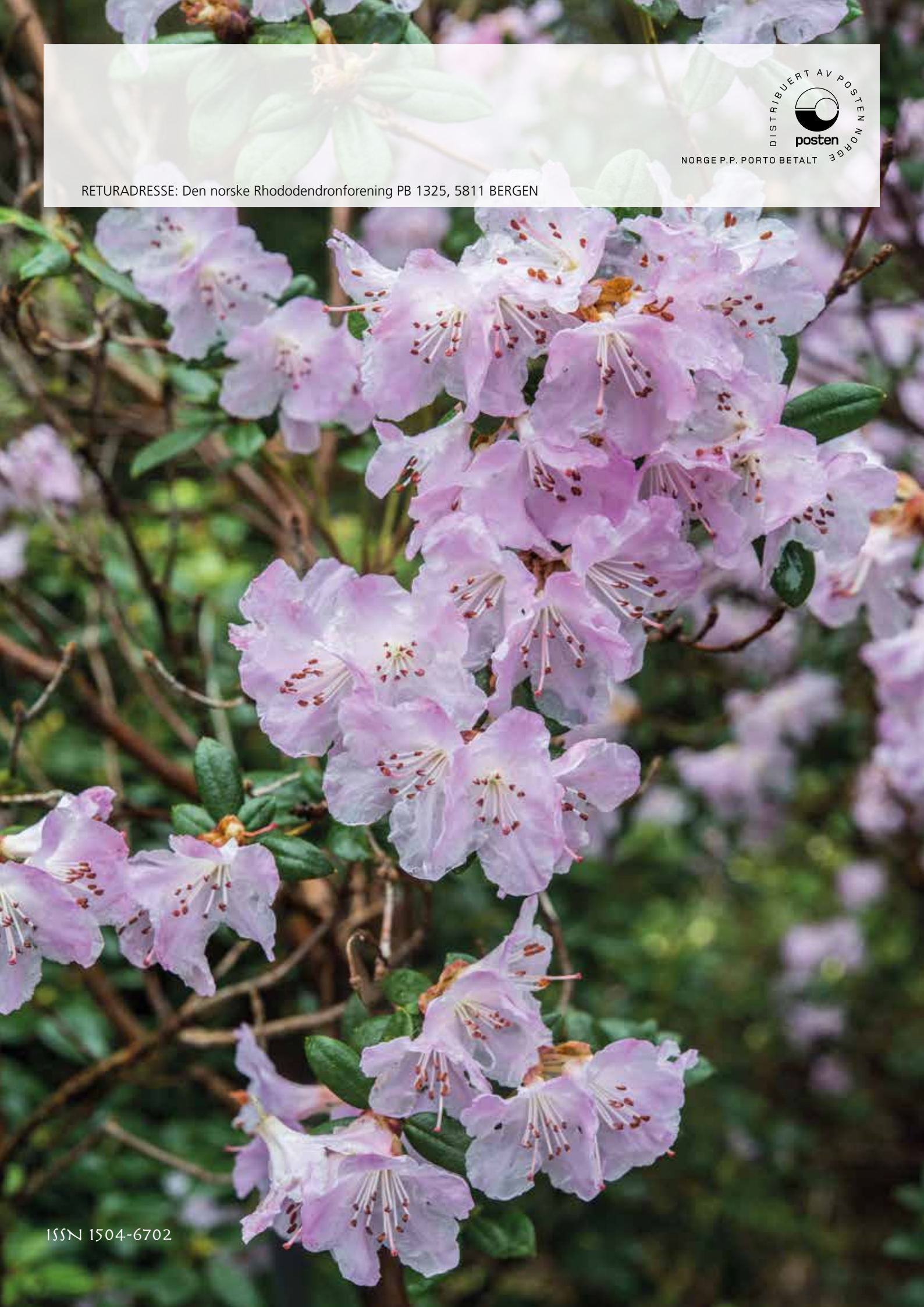

DISTRIBUERT AV POSTEN NORGE

posten

NORGE P.P. PORTO BETALT

RETURADRESSE: Den norske Rhododendronforening PB 1325, 5811 BERGEN

ISSN 1504-6702